

107387

**Zv.
2.**

**4
Din**

MODERNA KNJIŽNICA

MILAN PUGELJ

NOVELE IN ČRTICE

**Tiska in zalaga tiskarna
„SLOVENIJA“
v Ljubljani, Wolfova ulica št. 1**

107-387

Vabilo na naročbo „Moderne knjižnice“.

V sedanjih neugodnih razmerah hočemo omogočiti tudi manj premožnim ljubiteljem dobre knjige, da si sčasoma nabavijo vsebinsko izbrano knjižnico. V ta namen smo začeli izdajati „**Moderno knjižnico**“, ki bo v posameznih snopičih, po 32 strani obsegajočih, prinašala najboljša dela naših domačih pisateljev in pisateljic ter izbrane umotvore iz svetovne književnosti v dovršenih prevodih. Spisi naj blažilno vplivajo na razvoj naroda, zato bo „Moderna knjižnica“ izključevala vsako manj vredno vsebino.

Vsak teden izide vsaj en snopič in ko bo delo končano, ga priredimo tudi kot samostojno knjigo, na zahtevo vezano.

V prvih snopičih priobčimo našega priljubljenega pripovednika **Milana Puglja**, „**Novele in črtice**“:

Vsa naročila in dopise je nasloviti na upravo in založništvo „Moderne knjižnice“:

107387

Tiskarna „Slovenija“

Ljubljana, Wolfova ul. 1.

Din

5203/1952

»Dacar sem bil takrat. Tedaj še ni bilo vse v cesarskih rokah in tudi uradnik ni bil vsak človek, kakor je dandanes. Kdor je imel glavo na pravem koncu, pa je laglje kakor naše dni nagromadil kupček srebra in zlata, da ga je v miru božjem na stara leta glodal. Dac je imel takrat za tisto mesto, kjer sem prebival, in še za daleč naokrog v zakupu neki majhen in čokat meščan, ki se je pisal Mežnarček, ime mu je bilo pa Silvester. Mene je imel v službi pri sebi in še dva taka fanta. Mi mlajši smo hodili bolj po okolici, stari je pa meril in pečatil sode po mestnih gostilnah. Kake štiri ure od mesta so se pričeli hribje, in cesta je peljala preko njih in se vlekla kakor večnost. Zdaj na levo, zdaj na desno, samo naravnost nikoli, ker je bilo za živino prestrmo. Na vrhu rid je stala bela in bogata hiša in tista je bila zadnja hiša, kjer smo imeli pri sodih besedo še mi, mestni dacarji. Ker sem se zdel gospodarju najbolj čvrst in pogumen, pa je pošiljal mene tja. E, veš, tiste bele hiše na samoti niso nikoli nič prida in nikdar jim nisem prav zaupal. Pošten človek pojde k ljudem in pritisne svoj dom k njihovim stenam, takle pa, ki je ves pasji in nima vesti, se ti razšopiri kje na samem, da plete tam brez prič svoje hudobije. Kadarkoli sem šel na pot, nisem šel prazen. Dve pištoli sem vzel vselej s seboj; vsaka je imela dve cevi in obe sem natrešel s smodnikom in s šibrami in jih zabil s predivom. V desnem hlačnem žepu sem imel eno in v levem eno. Palica je bila pa tudi dobra. Votla je bila, pa je tičala v njej železna mera, ki sem jo jemal iz nje, kadar sem meril vino v sodu. Težka je bila, in če je bilo treba, je padla po plečih ali koder je priletelo, da nas sam sveti Anton obvari! Kakor bi ožgal sveti Mihael z ognjenim korobačem!«

»V tisti beli gostilni sem jo videl prvič. Oče je bil krepak petdesetletni rjavec, ki je gledal izpod košatih obrvi kakor sršen. Žena mu je bila zdavnaj umrla in zapustila sina. Tisti sin, ki je bil tak, kakor oče, čokat, grdogled in redkobeseden, jo je iztaknil nekje onstran hribov in se ž njo poročil. Prijazna je bila, v obraz bela

in rdeča, kakor bi ji vlil makovega rdečila pod kožo, in gledala je tako, kakor sem že opisal. Z vsakim, ki je prišel, je govorila, ko da bi ji bil rodni brat. In postregla je rada. Dala je belega mlečnega kruha in vina. Nekaj sem se oziral za neko meščanko tiste dni, pa ko sem videl to mlado krčmarico, me je vse minilo. Če dobim tako, se še oženim, sem si dejal. Dokler pa take ni, ne bo vse skupaj nič. Saj pravijo tudi, da je vsak neumen, kdor rine v sveti zakon.«

»Hentani čevelj, drži se, no, stoj! Kaj pa spet zijaš, Ančka? Pa menda nič ne slišiš? Samo dragonarja vidiš pred seboj pa njegovo sabljo!«

»Saj vas gledam. Tako slepa nisem, da bi imela vas za dragonarja!«

»Lej jo, kako se košati! E, nič se ne boj, tudi tvoje bučice se bo prijelo ivje! Le čakaj! Kam sem vtaknil pa klešče? No, rad sem hodil v hribe vino merit. Doma se mi je ponoči sanjalo o njej. Kožo je imela kakor papir. Bleščečo in belo in mehko! Take izkušnjave so me obdajale, kakor svetega Antona, o katerem govore negodni ljudje, da je v hudih napadih večkrat kar v mravljišče sedel. Včasih sem bil naravnost neumen. Nisem ne videl, ne slišal, samo po ušesih mi je zvonilo, kakor bi nosil zvonce v lobanji. Enkrat sem se ji zdel bled in vprašala me je, če sem bolan. Seveda sem bil bolan, na srcu bolan, pa še kako, a molčal sem kakor grob. No, pa ti jo vidim nekega dne v kuhinji vso obvezano in črno pod očmi. Z moškimi sem govoril v hiši, nje pa ni bilo blizu. Izmuznil sem se skozi kuhinjo in tam sem jo vprašal. Križ božji, kakšna je bila! Zatečena, marogasta, vsa obunkana. Rekla mi je: »Padla sem.« V kuhinji se je spoteknila v temi ob škaf, ki ga je dekla nerodno postavila, pa je padla med drva ob ognjišču. Kaj pa še, sem si mislil! Dedec te je oklestil, ta zverina peklen-ska! Bolehal je, pa ga je menda jezilo, da je ona zdrava. To sem mu privoščil bolezen! Ko sem videl, kako mu lezejo oči nazaj v glavo, bi se bil najrajši smejal. Gledal je grdo in stekleno, v prsih mu je pela žaga, pa se le ni hotel vleči. Nazadnje ga je le zvilo. Ona, žena — pa

je bila vedno progasta in polna rogov. To pot je imela bunko, sredi čela, drugič pod očesom, pozneje spet je nosila za ušesi s krvjo podpluto liso.«

»Kaj se vam pa tu dela?« sem vprašal.

»Toliko je pri nas te šare« — je rekla ponižno, »pa človek v temi kam telebi!«

»Po pravici ti pravim, Ančka, glej, samo zato je vstajal, da jo je tepel. Samogolt človek je bil, vsem ljudem nevošljiv, in ko je videl, da bo kmalu po njem, ni privoščil nikomur več zdravja; vsakega ni mogel tepsti, ženo je pa lahko. On bo umrl, kaj ne, ona bo pa živela. Njega bodo zasuli z zemljo, da tam segnije, ona bo pa dobila drugega in se ž njim dobro imela. Najrajši bi jo bil spravil še sebi izpod nog, da bi bil sam laglje umrl. Zato jo je tolkel. Pozneje sem izsrkal kakšno besedo iz njenih ust. Če je slutil, da sedi v veži, v kuhinji ali v sosednji sobi in je zamaknjena v to ali ono delo, se je splazil s postelje kakor tat, vzel palico iz kota in jo nenadoma osmodil od zadaj, koder je priletelo. Ofrlela je, kakor ptica.«

»Kaj pa je?« je vprašala, ko je prišla malo k sebi.

»Kaj si se pa smejala, kaj? Moje smrti se veseliš, ti mrha nesramna!« —

»Tokrat je bil že čisto ob sapo. Davilo ga je in sedal se je, kakor bi ne imel več kosti, da bi ga držale po koncu. Roke, noge, trebuh in glava — kar vse skupaj je padlo na en kup, kakor iz desetih deščic zložena zidarska mera, ki je že preveč obrabljena in razmajana. Če jo je dosegel s postelje, jo je tudi sunil v rebra ali v pas. »Kaj se pa maješ in ziblješ, kakor bi se satanu dobrikala, hudirjevka!« je sopel in se davil s sapo.«

»Ko je umrl, sem se oddahnil, kakor bi se bil skopal iz blata. Nekako legak sem bil in nepretrgoma sem žvižgal in pel. Vse mi je bilo všeč na svetu, vse prijetno in pravo. Kamor sem pogledal, sem videl veselje. Na polju, na cesti, v hiši in povsod. Počakal sem, da je pokopavanje dobro minilo, pa sem jo mahnil nekega popoludneva v hribe. Kar povedal ji bom, kaj mislim, sem sklepal spotoma. Na mesec prislužim toliko

in toliko, vmes pa še kaj kane. Za tisto pa, kar ima ona, ne vprašam. Kakor hoče, tako pa naj s svojim dela in ukrepa. In še nekaj mi je prasknilo v glavi, da me je kar pot oblil. Kaj pa če je ona v drugem stanu? Pa sem se tudi sam s seboj pobotal! Le naj bo, če je. Je že moralo tako priti. Otrok je pa nedolžen, kakšen pa!»

»In v takih pomenkih s svojo lastno modrostjo sem jo brisal navkreber. Spomlad je bila in kobilar je žvižgal po smrekovih vrhovih. Divji zajci so mi letali preko pota in mislil sem, da ne bo nič prida.«

»Tudi res ni bilo Bog ve kaj, ali smo že taki, da s človekom, ki ga imamo res radi, težko govorimo o tem, kar nas veže nanj. Z drugo žensko bi bil čvekal in čvekal, tik nje sem pa sedel kakor pivec na sliki. Cigaro sem držal v levici, z desnico sem vrtil na mizi kozarec, besede so mi pa skakale iz ust, kakor bi streljal kak tak, ki ni imel še nikoli puške v rokah: po navadi se mu še ne sproži ne, kadar se mu pa, zadene tja, kamor še mislil ni. Če sem se ganil, je bila pa takoj nerodnost na vrsti. Z roko sem mislil pokazati predse, da bi dal besedi veljavo, pa sem zadel ob polič in ga prevrnil. Ná, pa sva imela lužo na mizi. In mesto, da bi me bila poslušala, je šla iskat cunjo, da je pobrisala. Nazadnje, ko me je vino poživilo, se mi je jezik razvezal, takrat je prišel pa stari, njenega moža oče, domov.«

»Enkrat pozneje pridem tja, ko so ravno vrata v njeno sobo popravljali. Kaj pa to, ali ste imeli tatove? sem vprašal, pa mi ni nihče odgovoril. Hlapec je pribijal tečajnika, da bi bil človek skoro oglušil, stari me je ošvrknil s srepim pogledom, ona je pa molčala. In ko sem sedel v hiši, je ni bilo blizu. Stari se je vrtil okoli mene, in videlo se mu je, da mu brodi drugo po glavi, ne pa tisto, o čemer govori. Odhajal sem, in takrat se je izmuznila ona k meni na prag in mi šepetnila spotoma: »Če morete, me počakajte v mraku za šupo!«

»Bom!« sem rekel in še sem hotel dostaviti, pa je že ni bilo nikjer. To je bilo popoldne, ko se je solnce komaj nagnilo. Trapal sem po hosti do mraka in v mraku sem krenil za šupo in čakal. Prišla je, ko se je storila že trdna noč.

»Veste, kdo je vlomil vrata? On, stari!«

»Kaj pa vi?« sem bleknil začuden, ne da bi takoj razumel.

»Skozi okno sem mu ušla!«

»No, ta je pa spet lepa!« sem dejal in vse sem razumel. Starca je obšlo poželjenje, evo ti novega vruga!«

»Kar vzemite me, kamor hočete, me peljite, samo da ne bom več tukaj!« je rekla in oči si je pričela brisati. A jaz sem ves razburjen mislil, kako bi? Kam jo naj peljem? Ko bi imel mater, kakšno žlahto ali oženjenega prijatelja! Enega dobrega tovariša sem imel, ta je bil pa sam tak, da mu lastne matere ne bi zaupal.«

»Me nimate kam vtakniti, kaj ne?!« je povzela. Jaz pa sem zmišljal hitro sem in tja, pa nisem nič uganil. Ptico sem ujel, kletke pa še nisem pripravil.«

»Nocoj še ostanite, jutri pa že kako napraviva.«

»On je kakor ris. Kar zobe kaže in oči se mu krešejo.«

»Bom pa ostal okoli hiše. Če bo kaj, bom že slišal!«

»Kaj mi pa to pomaga?«

»Saj ne bom samo poslušal. Orožje imam pri sebi, nič se ne boj. Ga bom že zamotil, da ne bo mislil na to, kako bi buhal v vrata.«

»Nekaj časa sva molčala oba, nato je prišlo pa vse kar samo od sebe. Naenkrat sva se drug drugega tiščala, in najlepši večer je bil, kar sem jih na svetu doživel. E, veš s srečo je slabo porazdeljeno po svetu. Ta je ima preveč, drugi nič. Enemu sije en sam žarek, drugemu cel snop. Menj je padlo le eno zrno, drugemu se iztresajo kar polne vreče, ne da bi jih zaslužil. Eh —«

Malo se je zamislil, delo mu je obtičalo, a je naglo spet dvignil kladivo, pomežiknil Ančki in se namuznil. »Kaj bi ti pravil na drobno, kaj ne? Saj sama bolje veš, kakor jaz, ko si ravno na tem.«

»Delajte naglo, delajte!« ga je bodrila Ančka. »Pa še dalje povejte, da bom videla, kako ste ravnali za vaših dni!«

»Kakor zdaj. Radi se imajo ljudje pa vedno po enem kopitu. Kakor zdaj tvoj fant, tako jaz svoje dni! Vidiš,

tisto noč sem ostal dolgo za šupo. Ko je bilo vse tiho, sem se splazil k psu in ga podkupil s klobaso. Sedel sem pod njeno okno in čakal. Čuki in sove so mi peli, da je bil bolj kratek čas. In zdaj in zdaj se ti je podilo kaj po cesti kakor jata vragov. Bila je menda divjačina.«

»Videl sem hlapca, kako je pristavil lojtro in lezel na kozolec. Menda k dekli. Veš, v naših hišah sta zmerom po dva zakona. Eden veliki, ki ga vodita gospodar in gospodarica, in drugi mali, ki ga živita tihotapsko hlapec in dekla ali pa pastir in pastirica. Jasno je bilo in to se mi ni zdelo ravno primerno. Ljubša bi mi bila oblačna noč.«

»Če je znal kateri od nas čitati, so mu dali na sveti dan v ječi knjigo. Tudi jaz sem jo dobil in prav podobno sem bral o nekem, kakor se je meni zgodilo. Stal je pod dekletovim oknom in čakal, kdaj bo oče udaril po njej. Bilo pa je zapisano, kako je gledal dotičnik drevje, ki je stalo v temi pred njim kakor pošasti, kako se je majalo v sapi, kako so švigale sence in take reči. Stran sem zakadil tiste bukve, ker sem vedel, da je vse skupaj laž. Ta že ni nikoli kaj takega čakal, kakor pravi pisec, da je. Če bi bil, bi ne videl senc in ne drevja in tudi tistih primer bi ne delal s pošastmi in tako. Vse kaj drugega bi se mu kuhalo v glavi.«

»Viž, dolgo sem sedel na travi pod oknom. Naenkrat pa slišim po veži šum in trkanje na vrata.«

»Marjeta — tako ji je bilo ime — Marjeta, tak gani se no, odpri, slišiš:«

»Za božjo voljo, oče, kaj pa vam je zmešalo možgane?«

»Ti si jih zmešala. Ne bodi no svojeglava! Kar vrata odkleni, pa bo!«

»Saj ste sivi, oče, na svojo starost se zmislite!«

»Kaj pa prodajaš hinavščino? Vedeš se, kakor bi bila devica, pa si razmrdrana vdova! Kar premisli malo in ne delaj se drugačne, kakoršna si!«

»V imenu živega Boga vas prosim, oče, pojdite stran! Kaj vas ni sram, kaj vas ni strah pred mrtvim sinom?«

»E, kaj me bo strah, če je umrl! Tak ne delaj se no svetnice! Pazi, da me ne razkačiš! Razčesnil te bom kakor žabo!«

»Utihnila sta, pa to je trajalo le par trenutkov. Naenkrat so zahreščala vrata in ona je udarila po oknu, da so šipe na moč zašklepetale.«

»Le čakaj hinavska baba, takoj te zagrabilim za grivo!«

»Tokrat sem udaril po zakljenjenih vežnih durih in zarjul sem, da so se me čuki ustrašili.«

»Mir!«

»Vse je obstalo. Jaz pa sem udaril še enkrat in še enkrat in drl sem se, da je bilo groza: Ven, živina, odpri živina! sem klical starca.«

»Kateri potepuh pa ima tako znan glas?«

»Jaz, dacar!«

»Oho! Tebe ima ta psica, zdaj pa vem. Takoj se bova pomenila!«

»Presneto je bil predrzen. Slišal sem, da išče nekaj po kotih, in takoj nato je vrtel v vratih ključ. Odskočil sem za nekaj korakov in čakal. Pokazal se je na pragu s sekirico v roki, prskal je kakor razdražen pes na verigi, režal se je vmes in kričal: »Le bliže! Le bliže!«

»Pa stopi ti bliže, če si kaj junaka!«

»Obe roki sem tiščal v žepih in držal pištoli.«

»To pa to! Živega vruga se ne bojim!«

»Priskočil je, a jaz odskočil.«

»Nič, oče, vam ne bom storil, samo mir ji boste dali!«

»Kaj se izgovarjaš, zelenec? Ali mi misliš ti sploh kaj storiti, ali se ti sploh upaš, kaj?«

»To je druga reč! Mir ji boste dali, ali ne?«

»Še bliže je skočil in takrat sem dvignil prvo pištolo.«

»Ne naprej, zakaj kar počil vam bom med čreva!«

»Kje pa imaš korajžo, zelenec? Pokaži poprej, če si pištolo res nabil!«

»Na stran norčije! Na miru jo boste pustili, če ne, pa storim, kar sem rekel.«

»Kako si pa rekel, hehe?«

»Počil bom!«

»Med čreva, hehe!«

»Nak, kar v glavo!«

»Pa počí, če si zakaj!«

»Kmet, premisli prej, kaj čebetaš!«

»Ti premisli, kaj delaš. Saj si ne upaš, Pavliha, ko se ječe bojiš!«

»Nič se je ne bojim!«

»Tak daj no, če si kaj ptiča!«

»Ná —«

»Zahreščal je in se zvalil po tleh. Hlapec je priletel s kolom, pa sem imel še tri strele in pobotala sva se. Ko sem se obrnil proti mestu, je pritekla za menoj na cesto ona.«

»Za božje ime, kaj bo zdaj z nami?«

»V mesto se grem naznanit!«

»Zdaj ni za naju dva nič. Pametno živi, pa te bo že sreča doletela!«

»Zamolκλο se je slišalo tisto malo besed, kar sva jih izgovorila, roko sem ji stisnil, pa sva šla vsak sebi. Ona nazaj v zakleto hišo, jaz pa v ječo.

»Tak ste bili zaprti?« je vprašala Ančka.

»O, bil! Pet let sem bil zastonj na hrani in stanovanju. Jedlo se je slabo, pilo vodo, dolgega časa je bilo pa toliko, da ga je imel vsak, kolikor ga je hotel.«

»— Ná, glej jo, spet je kupila tovarniške čevlje! Kdo ti bo pa to šival, ko je sam papir! Saj ne drži ta hudiber! No, čakaj takole bomo naredili!«

»Kaj je bilo pa potem z Marjeto?«

»Kaj je bilo? Kaj pa napravi ženska, če le more? Misliš, da gre v klošter? Kaj pa še! Poroči se, če jo kdo mara!«

»Torej se je tudi ona poročila?«

»I, seveda se je! Glej jo zmešanko!«

»Videla se pa nista več, kaj?«

»Sva se, sva se! Kako ne? Pet let so me imeli med seboj, potlej so mi napravili dolgo in ganljivo pridigo,

17 kron in 54 vinarjev so mi dali, kolikor sem zaslužil v petih letih s krpanjem.«

»Saj ste bili dacar!«

»Veš, ko pa ni v ječi sodov, da bi meril, koliko vina je v njih. K čevljarjem so me dali in tam sem se naučil krpati. No, izpustili so me in tako, po dolgem času spet prost in vesel svobode, sem jo rezal in mahal v domačo stran. Med mrzlimi in sivimi zidovi sem bil že na vse pozabil, zunaj sem pa spet tako mislil in čutil, kakor vsi drugi ljudje. Vprašal sem se: Bog vedi, kje je Marjeta in kako ji je? Pa sem stopil v krčmo pod tistimi hribi in sem vse izvedel. Omožila se je bila, glej jo žensko! Nekega oštirja je vzela. Capám tako naprej po cesti, zmišljam in pridem do tistega kraja, kjer so mi rekli, da živi. Sedem za mizo in baram po gospodinjji. Kar zaslišim njen glas in zagledam jo, košato in zdravo, ko si briše roke v predpasnik in stopa iz kuhinje. Gledava se, gledava se — ona je blede kakor zid. Jaz sem, pravim, jaz! — Ona molči naprej, kar siva je v obraz in zelena, pa oči poveša v tla.«

»Prestal sem! Daleč je bilo do konca, kakor od nas v deveto deželo, pa se je le izteklo!«

»Mislila sem, da te ne bom nikoli več videla!«

»Pa me le še, tak veseli se!«

»Kako se bom, ko mi je, kakor bi mi kdo srce zarezal. Sama vidim, da sem grdo ravnala.«

»Kaj bo grdo, če je tebi v srečo! Da se dobro imaš, ta je prva!«

»Tak stopi no gor v sobo!«

»Šla sva po stopnicah v nadstropje in mimo naju se je plazilo dvoje otrok, fantek in punčka. Nisem vprašal, kar uganil sem, da sta njena, ko sta ji bila v obraz popolnoma podobna. Lepo imate, sem ji rekel v gosposki sobi. No, to mi je pa všeč! Kakor bi prišel v grad! Veliko zrcalo na steni, da se skoro cel v njem vidiš, na oknih zavese in ob stenah svetlo in čisto pohištvo.«

»Kako pa drugače, ali se dobro razumeta z možem?«

»Že gre!«

»Kaj se pa tako čudno muzaš?«

»Nič. Pravim, da že gre!«

»Otrok imaš dvoje, kaj ne?«

»O, pet jih je Bog dal!«

»Prav je, naj bodo, ko jih lahko redite. Tisti bi morali premisliti, ki jih imajo deset, pa jim nimajo dati kaj jesti.«

»Povej, kako ti je bilo?« hoče vedeti, pa pripovedujem. Dolgo čebetam in bolj na kratkočasno plat obračam, čeprav me zebe v srcu. Govorim, no, kar naenkrat plane ona k oknu, pobledi, skoči k meni in se vsa prepade!«

»On se je vrnil, mož. Nisem mislila nato, Bog se me usmili!«

»Zakaj?«

»Tebe bo dobil tukaj in gorje mi!«

»Kaj je ta tudi tak?«

»Križ božji, kakšen pa! Ubil me bo!« je vila roke, po stopnicah so pa bobneli njegovi škornji. Planil sem pred njo, zgrabil jo za prsi in kričal: Ali denar, ali pa življenje!«

»O, — oh!«

»Ali denar, ali pa življenje!«

»Mož je odprl vrata, pogledal, planil name in me strašansko držal. Poglej je pa popustil, ko je videl, da sem krotak kakor ovca in da grem, kamor hoče. Tepli so me, pa kako so me bunkali. Dekla — ali kakšen vrag je bila tista ženska — me je bodla s šivanko, in če sem se bolj odmikal in kremžil, bolj jo je veselilo. Potuhtal sem jo, zatajeval sem se, in tako se je naveličala, ko je zase spoznala, da nič ne izda. Čez noč so me privezali k jaslím tik konja. Do jutra mi je pogrizel vse lase, drugače mi pa ni storil hudega. Zjutraj me je odpeljal žandar.«

»Kaj je bilo pa zdaj?«

»Lej, neumno Ančko, zaprt sem bil. Pa še kako! Komaj sem prišel še živ med ljudi.«

Krpal je še nekaj časa in vmes smrčal, potem pa vrtal in postavil čevlje na tla pred dekleta.

»Šest grošev mi boš dala za delo, za pripovedovanje pa nekaj posebe!«

»Saj je res več vredno kakor delo!«

»Naj bo pa zastonj zato, ker si me pohvalila.«

Dala mu je groše in on je štel: »Eden je zmirom poreden, dva sta rada sama, tri so svete reči. —«

»Lahko noč!«

»Lahko noč!«

Gospodinja.

Zjutraj na vse zgodaj pripravijo male lojternice za bolnico. Spredaj privežejo sedež za voznika, zadaj pa naredo posteljo. Med klinci ob straneh se beli platno novih rjuh, blazino obrobļajo okoli in okoli bele čipke, a rdeča odeja se svetlika v solncu. Iz hleva pripeljejo konja, veliko, svetlo, rjavo kobilu z dolgim repom in ogromnim komatom ter jo počasi vprežejo v voz. Nekaj časa ni potem nikogar pred hišo.

Izza hriba na vzhodu se dvigne majsko solnce in prešine čisto ozračje s tisočnimi žarki. Mlado listje sadnega drevja se koplje z vidno zadovoljnostjo v svežini te svetlobe in v toploti; petelin se veselo razkorači, zapoje na vso moč in se podjetno zapodi za bližnjo kokošjo. Priklenjeni pes prileze iz hiše in se zadovoljno povalja po tleh. Nad hišo se zasveti bela cesta, vijoča se nalahko v holm, a prav s holma zasije cerkev s srebrno streho in zlatimi okni.

Zdaj prihaja iz veže šum in začujejo se drsajoči koraki.

— Le počasi, Martin! Vas kaj boli, mati?

— Je že dobro, odgovarja slaboten glas na plevnici.

Spredaj neseta natakara in gospodar, vsak na enem koncu, zadaj držita dekla in konjar. Oprezno, kar morejo, gredo preko treh stopnic in prinesejo gospodinjo do voza. Po obrazu, ki edini kuka izpod odeje, bi ji prisodil kakih šest do sedem križev. Izpod modre rute se vije par snopkov srebrno-sivih las, oči so trudne, majhne, globoko udrte, veke, ki leže na njih, skoro popolnoma črne, tenke in v stotero gub nabrane ustnice pokrivajo brezzobe čeljusti, ki vedno momljajo in se tresejo.

Polože jo na tla. Gospodar, njen mož, čvrst, še ne štiridesetleten, skoči žurno na voz in reče natakarici.

— Polona, no, kam si se pa zazijala? Poprimite zdaj in dvignite počasi do vrha lojtrnice. Ti zadaj, Martin! Malo si boš pa tudi sama pomagala, kajne, mati?

— Kar bom le mogla, odgovori tiho starka.

Gospodar odgrne odejo, oni spodaj dvignejo in celo tisto staro telo, ki si hoče nekaj pomagati, je z rjuho vred naekrat na vozu. Zdaj skoči na voz še natakarica, popravlja na desni in levi, odeva in tlači odejo med klince in plevnico, poravna blazino, pogladi čipke, ki so se ob strani dvignile, in pravi gospodarju:

— Boste morali počasi voziti.

— Tisto pa, dahne bolnica. Tudi vsako koščico čutim.

Gospodar že sedi spredaj, gleda mimo sedeža na sivo glavo svoje stare žene in reče:

— No, tak zdaj pa v božjem imenu.

Nategne vajeti in kobila počasi potegne. Voz zavije na cesto in leze potem naravnost gor proti holmu. Natakarica, Martin in dekla stoje še nekaj časa pred hišo in gledajo za gospodinjo.

— Ta te pride pa še samo strašit, pravi Martin.

— Zakaj pa ravno mene: mu oponese natakarica.

— He, tako neumna pa nisi, da bi tega ne uganila.

Hlapec bolj mrmra kakor govori, popravlja nekaj svoj modri predpasnik in koraka proti hlevu.

Onadva, gospodar in bolna gospodinja, sta že na pol pota v klancu. Vseokrog je samo solnce in sam spomladanski sijaj. Njive, ponekod še skoro gole, večinoma pa tako vabljivo in okusno zelene, da bi popotnik vanje ugriznil, leže na desno in levo kakor ogromne plahte, se pno od grmičja dol po klancu, pa se bočijo na drugem kraju preko vrha in vse križem teko, podolgem in počez in nikjer, kar nesejo oči, jim ni konca ne kraja. Tukaj, tamkaj stoji drevo, vse veje širom razprostrte, a na vsaki sto in še več listov, molečih proti solncu kakor mlade, odprte dlani.

V zvoniku zazvoni k maši in gospodar dvigne glavo, popravi z vrhom roke muštače in se oglasi:

— Viš, mati, le ne misli ti, da ni prav tako, kakor delam. Je prav, boš že videla.

— Zdravnik v mestu, sem mislila, pričinja starka, ve le več...

Tu jo prime kašelj, ki hrumi in buči po njej, da je nazadnje vsa ob sapo in obmiruje odprtih ust in zaprtih oči. Gospodar jo gleda mimo sedeža, potegne po brkih in se ozre okoli po spomladi. Čez nekaj časa pogleda spet starko in vidi, da je zaprla usta in odprla oči.

— Zdravnik v mestu — poznam ga, prične gospodar. Je dolg kakor drog ob cesti, sirov in samo nož, nož. No, recimo, prideva do njega. On malo zine, pogleda, prasne dvakrat ali trikrat z levim palcem po licu, vidi, da si takole malo bolj v letih, nagubanči čelo in reče: Vam se, kaj ne, mati, tudi ne ljubi umreti? Pa, vidite, je že tako urejeno. Pridejo leta, pa mora umreti vsak, če bi bil tudi iz železa. Tedaj bi, recimo, pričel jaz: Gospod, vse je res, kar govorite, čast vam, toda tako je, da si izkuša vsak podaljšati življenje. Zato ponižno prosim, če bi pogledali tole tukaj, mojo ženo, in ji zapisali kake praške, kako mazilo ali kako vodo, ki bi jo jemala po dve ali tri žlice na dan...

Tu gospodar utihne, zakaj šine mu po mislih tisto, kar bi morda rekel zdravnik na besedici »moja žena«. Kaj, bi nemara zakričal tvoja žena? Si se polakomnil denarja, odurnež? Krčmar pogleda spet malo naokoli po spomladi, po cesti, po daljavi, po kobili, ki se sveti pred njim in mu enakomerno pokazuje svoja cotasta kopita. Čez nekaj časa spet nadaljuje.

— Toda on, za gotovo ti rečem, ti ne bi dal ne praška, ne mazila, ne zdravil. Zadnjič na primer si je nekaj pritisnil prst oni Lenard izza hoste. No, zdravnik gleda malo kazalec, gre k nekakšni omari, se spet vrne in pravi: No, nič hudega ne bo, le še malo ga pokažite. Takrat, hrest, useka s škarjami in prst odleti v kot. Tudi tebe bi samo rezal. Zdaj tukaj, zdaj tam. Njemu ni nič, tisti pa, ki drži, no, bog nas vari! Zato viš, sem rekel takoj: H konjederki. Ona, je umna, jih je ozdravila že mnogo in, kar je glavno, ravna z ljudmi po človeško.

Zdaj peljeta že v tretji klanec. Na desno raste nekaj dračja, potem nizko grmovje, za grmovjem kakih dvajset borovcev, ki stoje na redko in se vidi skozi njihovo veevje in igličje gričasta krajina s temnomodrimi, čokajimi hribi na robu. Iz tistih senc, ki leže pod borovci in grmi, se dvignejo brenclji in se zaletе motovilasti in kakor pijani za kobilо. Kobilа zamahne po njih z dolgim repom in jim hoče uteči.

— Jezes, vzdihne gospodinja, jezes, drži Luco, kar po meni bo. Sleherno koščico čutim...

— E-ha! zakriči krčmar in potegne vajeti. Spet se pomikajo korakoma naprej, toda brenclji lete še vedno tik voza in sedajo kobilі na široki, rjavi hrbet.

— Konjederka, govori gospodar, te popelje v lepo, svetlo čumnato, te sleče in nato zakoplje v bele pernice, da se spotiš. To je prvo. Potem ti izbere prave rože, jih skuha in ti da piti tisto vodo. No, vidiš. Zdaj sva že skoro tam. Bela hiša v tistem smrečju, tistole pa je.

Nehote nategne malo vajeti, da vrže kobilа uhlja nazaj, pričakujoča novega ukaza, popravi se na sedežu, preloži nogi, viha desno stran mustač in gleda mimo zavaljenega rdečkastega nosu sršeče nanje. Nato otiplje v žepu smodko, ji odgrizne vrh in drži neprižgano v zobeh.

— No, še po teje poti navzdol, potem sva pa tam. Ob tednu pridem pa pote. Pripeljem se s kolesljem, ker takrat boš zdrava.

— Če bo treba, pa prej, meni gospodinja, a krčmar ji ne odgovori. Še enkrat seže v žep, vprasne žveplenko in prižge smodko.

— No, doda že tam, ko zavijeta s ceste, če te pa vpraša konjederka kaj po domačih rečeh, kako pa kaj mož, udari, kadar je jezen, in take reči, ti nato nič ne odgovori. Veš, to je ravnotako, kakor če bi te kdo vprašal: Vi: slišite, ali ima vaš mož veliko bradavico nad popkom? Nihče te ne more siliti, da bi na tako vprašanje odgovorila. Presliši, pa je.

*

*

*

Po kosilu stoji Polona na pragu, gleda po polju pred seboj in stopi od časa do časa na spodnjo stopnico, da bi videla, če se že vrača gospodar. Toda cesta je prazna, sveti se v ljubkem majniškem solncu, in če tudi priropota po njej voz, ga Polona ne pozna. Košata je, v lica bela in rdeča, ustnice so kakor mak in se krožijo kakor cvet zdrave rože, glava je polna svetlih las, a rjavkaste oči beže živahno s predmeta na predmet in ne najdejo nikjer obstanka. Oblečena je v temnordečo obleko, ki se tišči života, kjer se le more. Preko obleke se širi bel predpasnik z lacom, tudi tesan in čez trebuh, boke in prsi napet kakor struna. Sodeč po tem, bi rekel vsak, da je život Polonin zalit, močan in od vseh plati, odkoder bi ga hotel pogledati, zaokrožen in poln kakor redkokateri. Stopala, ki gledajo izpod temnordečega krila, so močna, primerna krepkemu telesu, toda ne more se reči, da bi bila prevelika in bi kazila celoto. Poleg prs, bokov in trebuha so najbolj napeti rokavi bluze. Zdi se, kakor bi bili prirasli. Okrogla zapestja in kratki mesnati prsti kar štrče iz njih, kakor bi ravnokar z nečloveško silo butnili v beli svet.

Polona je že dolgo pri hiši, že kakih pet let, in se je popolnoma udomačila. Zaupa gospodarju in gospodinji, onadva nji ter jo smatrata sploh za pametno. V krčmi vsakogar rada postreže, toda čvekanja pijanih fantov in dedcev ne poslušá, in ko jo je lansko zimo eden posili poljubil, mu je pripeljala tako okoli ušes, da se je takoj sesedel za mizo in ni črhnil tisti večer nobene več. Sama o sebi pravi, da se noče zavreči. Pri hiši spoštuje najbolj gospodarja. Vse, kar ukrene on, se ji zdi moško in primerno. Še kadar — po navadi na semanji dan zvečer — pretepe svojo staro ženo, se ji to ne zdi grdo, temveč nekako moško in gospodarsko. Pa nima nič ž njim. Samo ceni ga. Enkrat — na semanji dan, ko je bil ravno obunkal ljubosumno staruho, je skočil za njo prav po fantovsko po temni veži in jo vjel v kotu tik vrat. Pograbil jo je za obe roki nad komolci in dejal: Polona, če hočeš, nocoj pa napraviva! — Za kaj, je vprašala ona in gospodar se ji je zakrohotal: Za večno ljubezen.

Drugi dan sta delala predpoldne račun in od vina so se mu tako tresli prsti, da ni mogel pobirati desetih in grošev, ki mu jih je štela po mizi.

Zdaj spet zaropota po klancu, Polona stopi stopnico naprej in res: domača kobila je, domači voz in gospodar na njem. Naenkrat priklopota Luca pred hišo in obstane. Iz hleva pride konjar, vzame vajeti in gospodar skoči moško in krepko z lojternic.

— Kako pa je? vpraša Polona.

— Sem malo govoril s konjederko. Je bilo tako javkanje tam, da ne veš. Šele na stopnicah sem vjel par besedi na samem. Pravi, da bo težko kaj. No, bo pogledala vodo.

To reče, pa vtakne v usta na široko tlečo smodko in zarenči med zobmi nad hlapcem.

— Martin, ti pa kobilo tepeš. Sem dobro pogledal. Lej ga hudirja, kaj sem ti pa rekel?

— Kdor je le človek, mora udariti tega krampa. Žre in žre, če jo pa zaprežeš, gresta z mesecem. Gotovo je vozila prej piskre.

Gospodar gre v hišo in Polona za njim.

— Vam je hudo, kaj, pravi Polona in mu gleda radovedno v oči.

— Kosilo prinesi in pol litra starine.

Polona mu postreže, vzame iz omare pletivo, sede k oknu in prične pletiti. Gospodar najprej je, potem pije in kadi. Ne reče ne tako, ne tako, od časa do časa iztegne svoj dolgi, močni in rjavi vrat, našobi ustnice in gleda mimo nosu dol na svoje košate rjave brke. Nato jih pograbi z levo in desno in vije in suka na vse pretege. Potem spet našobi ustne in gleda z nagubanim čelom, kako so zdaj.

Ko izpije vino, prižge novo smodko, vstane in stopa proti vratom. Med podboji obstane in se oglasi, ne da bi se ozrl.

— Polona, zdaj ko ni gospodinje, pa ti za vse poglej. Si razumela?

— Bom, bom, se odzove živahno natakara.

Gospodar gre po stopnicah v čumnato, naroči si skledo vode in se nato vrne obrit in še bolj nedeljski,

kakor je bil prej. Sredi popoldneva gre malo na polje kakor gospod iz mesta, pipe ne pogleda in kadi ves čas močno dišeče smodke. Tam sredi svojega polja obstane, prekriža roke na hrbtu in gleda delavke tako ves prazničen, z mehkim rjavim klobukom na glavi, s smodko med zobmi in ves čvrst in poln moči in zdravja.

Zvečer večerja spet sam v sobi, ukaže si prinesiti pol litra starine, pa še pol litra. Pri drugem pollitru porine čašo po mizi in reče:

— Na, Polona, še ti pokusi.

Polona je še vedno oblečena kakor na sveti dan ali na veliko nedeljo in njen beli, ogromni predpasnik nekako razsvetljuje celo hišo. Zdaj sta sama z gospodarjem, gostje so odšli. Gre bliže, omoči ustne in stoji potem tam s konca mize prav tik njega. Pod pazduho ima klopko, v rokah pletivo in plete tako hitro, da komaj dohajajo oči njene debelušne prste. Toda gospodar ne reče nič, temveč vleče dim iz debele razgrizene smodke, ki tli na široko, kakor od vseh strani prižgana goba. Potem jo vzame iz ust in položi roko daleč po mizi. Ozre se v strop, seže globoko po sapo, napne rjavordeča lica in puhne na vso moč predse po mizi. Zdaj iztegne spet vrat, našobi ustne, nagubanči čelo in gleda svoje rjave in debele mustače.

Tudi Polona vzdahne in stopi počasi po hiši.

— Boš še pila? vpraša trdo gospodar.

— Hvala, pravi, imam dovolj.

Odide v vežo in iz veže pred hišo. Tam sede na klop, položi pletenje v naročje in gleda proti skednju in mimo skednja v noč. Prav prijetno je, toplo, tiho in vendar vse živo. Od vseh strani se preliva nekaj kakor topli domači glasovi, čutiti jih je mogoče v prsih, tudi uho jih dobro razume, a jezik jih ne zna izraziti. Nebo je skoro svetlo, skozi mlado, cvetočo jablano se lije mesečina in po tleh trepetajo sence vej, listja in cvetja. Zadaž za mesecem je vse polno zvezd, večjih, manjših, zlatih, srebrnih, drhtečih in takih, ki gledajo na zemljo mirno kakor zveste in odkrite oči.

Polona spet vzdahne in se spomni semanjega dne nekako pred letom. Gospodar se je bil ovinil, govoril

je na glas, se krohotal in pel, in ko jo je srečal v veži, jo je objestno lopnil po boku s tako silo, da je drugi dan skoro šepala. Ko se je nadaljnje večere slačila, je vselej pogledala tisto liso. Najprej je bila modra, potem rumena, pozneje skoro rjava, nazadnje zelenkasta. Šele čez kake tri tedne je popolnoma izginila.

— Pokliči pastirja, se naenkrat oglasi gospodar.

— Marko, kliče Polona, Marko!

Bos in gologlav se prikaže izza ogla visok in suh fant in gre tiho, kamor mu kaže kratki Polonin palec.

— No, si prišel, govori krčmar.

— Sem, odgovori fant med vrati.

— Našega velikega petelina vjemi, pa ga zapri v kurnik. Veš, katerega mislim?

— Tistega, ki ima povešeno rožo.

— No, tistega. Jutri ti povem, kam ga poneseš.

Marko gre na svisli in kmalu nato prično kokodakati kokoši, kakor bi prišla mednje lisica. Kokoši utihnejo, a petelin, ki ga nese pastir v kurnik, se dere kakor krokar.

Spet je vse tiho. Polona sedi še na klopi s pletenjem v naročju in premišlja. Gospodar pride iz hiše, prekriža roke na hrbtu in se z iskrečo se smodko v ustih razkorrači na pragu.

— Vrag, mrmra skozi zobe, nocoj se mi še ne da iti spat. K Brdavsu pogledam, če ima še luč. Ti pa kar zapri; ključ položi na polico, pa okno pripri! Lahko noč!

Njegovi koraki še dolgo odmevajo. Potem se oglasi nerazločno petje, kakor bi peli fantje nekje onstran cerkve na holmu. K vodnjaku po vodo pride konjar, bos in golorok, in gleda dolgo proti vratom.

— Si ti, če se ne motim, Polona. Si danes bela kakor rojenica. Ga čakaš?

*

*

*

Danes — navadni četrtek je — se je gospodar spet obril. Oblekel je svojo najboljšo črno obleko, ki jo ima na sebi le tedaj, kadar gre kam za krstnega ali birman-

skega botra, obul je nove čevlje in zdaj hodi ves prazničen po gostilniški sobi gor in dol. Čevlji so črni in svetli s srednje visokimi petami in spredaj malo izoženi, črne hlače je nad petama za palec privihal, od enega do drugega žepa telovnikovega se trese in sveti zlata verižica, roke tišči v poševnih hlačnih žepih, a s črnoobrobljenimi zobmi grize razšopirjeno smodko, ki izgleda kakor izrabljen čopič. Sam je. Za vrati tiktaka stara, počrnela ura, od vrčkov in steklenic, ki so nataknjene na dolge lesene klince, kaplje v škaf voda, nekaj muh, ki so že oživele, se izpreletava po tistem oknu, ki je obsejano od solnca.

Gospodar vzame smodko iz ust, puha zaporedoma predse, dasi nima nič dima v ustih, in napenja pri tem svoja rjavo in modro rdeča lica. Pogleda zdaj prav črno v tla, kakor bi pobral tam globoko misel, nato vrže glavo nazaj, nagubanči čelo in se zagleda v kot stropa, kakor bi tam izpulil tisto, ki mu je najbolj prava in zdrava. Nato spet puha, potegne še levo roko iz žepa in gre trdo in oblastno iz sobe v vežo in iz veže na dvorišče. Zavije za skedenj in zakliče hrapasto in trdo.

— Marko, hé, Marko!

Marko priteče izza hleva in zatika levi vogel predpasnikov za pas.

— Si ujel petelina, kaj?

— V kurniku je.

— Vzemi ga... no, kam pa letiš? Čakaj! Vzemi ga, pa ga nesi v Štorje. Takoj zdajle! Kje je Trdorepnikova, tako veš.

— Kako ne, pravi pastir. Gostilna.

— Trdorepnikovi vdovi ga daj. Reci pa tako: Ga pošilja Smukov gospodar.

Pastir hoče iti, toda krčmar ga ustavi. Zagleda se pred njim v tla, prav osorno se zastrmi, prestavi noge in vrže čik ob tla.

— Bo menda vprašala, kako je z gospodinjo. Povej, kakor veš. Le pojdi.

Petelin se spet dere kakor vran, pa ne neha in ga je čuti še daleč s ceste.

Gospodar zavije po vasi gor proti cerkvi.

Polona je tedaj v sobi za gospode, kjer so pogrnjene mize z belimi in krvavordečimi prti, na polici ob oknu stoji goreča sveča in na njej greje kleščce. Potem jih zavija v papir, ki se sproti pali, kadi in smrdi, našobi ustne in jim približa kleščce, da bi se preverila o njihovi sposobnosti. Zdaj stopi pred poševno k steni viseče zrcalo in prične svedrati lase. Ko so že vsi v polžkih in se vijejo po sencih in čelu in ob straneh povratu sami svetli kodri in koleščki, popravlja z glavnikom tukaj in tam, obrača sem in tja in tako dolgo gleda in predeva, da je sama s seboj zadovoljna. Potem pihne svečo, stopi še enkrat k zrcalu in stisne mozolčič, ki se ji je napravil na levi tik nosa. Oslin prst in moči nastalo rdečo liso, ki noče izginiti. Oblečena je še vedno v temnordečo obleko, samo predpasnik je nov in še bolj izlikan in svetel, kakor je bil prejšnji.

Nekdo gre po veži in naenkrat prišepa v sobo stara izgrbljena Matohovka, ki je zadnja leta za deklo pri hiši.

— Martin bi rad gospodarja.

— Kaj pa je, vpraša Polona in se beli in sveti proti veži.

— Gospodarja bi nekaj vprašal.

Martin gleda zasmehljivo s svojimi ozkimi očmi in pomrdava s ščetinasto brado in gornjo ustnico.

— So šli ven, pravi Polona. Toda so rekli, da naj za zdaj jaz gospodinjim.

Hlapec zgrabi z obema rokama vrh svojih hlač, konec telovnika in kar je vmes, poriblje z vsem skupaj dvakrat ali trikrat sem in tja, kakor bi ga po pasu vse jelo, srbelo in ščegetalo, pa reče zvito.

— Bi ti, če je tako, rekel, Polona, pa si tako našemarjena, da me je sram, take govoriti s teboj. Si kakor tiste v mestu, ki jim pravijo »gospice«.

— Pa pusti, črhne jezno natakara in se zasučce.

— No, strela, čakaj! Saj nisi piš ali pa »gospica«.

Polona se spet okrene na pragu in obstane.

— Veš, hinavči hlapec, naši kravi je butnilo nekaj pod roge. Sem mislil vprašati, če naj bi jo peljal h fantu.

— To se pa ne mudi, završi naglo natakara.

— Saj nisem rekel, da gori voda. Bo že počakala.
— Gospodarju povej.

Hlapec gre po dvorišču in mrmra. Presneta gospica, kaj nisem vedel, da to ni za gospico?

Polona se vrne v hišo in okoli desete ure pride nekaj pivcev. Menijo se med seboj, so kmetje, pa ne iz tistega kraja, in ko se hočejo ž njo nekaj šaliti, se ji zdi vse tako hudo in žalostno, da bi se kar na vso moč bridko razjokala. Sploh ji je postalo v glavi in prsih vse nekako čudno mehko, nekaj leži na njej in če bi le imela koga primernega, bi se ga takoj oklenila in se razjokala. Ko pride opoldne gospodar in posedi pri kosilu, se ji kar zaporedoma in same ob sebi zapirajo oči. Ustavi se pri oknu in gleda med roženkravt, obstane pri peči in kaže po hiši okrogli hrbet, stopi k oknu na dvorišče in se zagleda v umazano rdečkaste lončke, iz katerih raste rožmarin, vijola in fuksija.

— Kaj pa molčiš, vpraša po dolgem času, in ko sta sama, krčmar. Kaj ni nič novega pri hiši?

— Nič, vzdahne Polona in naekrat ji je tako hudo, da ji zapleše kar vse vodeno pred očmi. Prilika je, da bi zdaj rekla besedo, toda ne ve niti ene, ker je zato, kar čuti ona, menda sploh ni. Zdaj ji plane naenkrat v spomin koščeni Martin.

— Oh, se oglasi in še globočje se zagleda v umazane lončke, ta Martin, naš konjar, je tako govedo, da bom kar ušla!

Gospodar postavi desno nogo na prste in prične tresti koleno. Puhne iz ust dim in se zareži.

— Takega pajka se boš pa vendar otresla. Ni hudir, da ne!

— Saj ne za tisto, reče nežno in jokavo natakarica. Samo jezik ima kakor sveder: vedno vrta in bode človeka.

Krčmar se je nasedel. Počasi vstaja, steplje drob-tine s črnih hlač in stopa preko sobe. Med vrati obstane in doda.

— Daj mu eno po čeljustih. Sram ga bo, da jo je dobil od ženske, in se več ne obregne obte.

Nato se spet prestopi in odide na dvorišče. Ravno-
kar vstaja od kosila družina in Marko se mu okorno
bliža.

— Kaj si že tukaj?

— Sem. So rekli, da lepa hvala.

— No, pa so zdravi?

— Niso videti bolni. Pa psa imajo kakor volka.
Toliko, da me ni začapil.

Zdaj se zagleda gospodar jezno v fantiča in za-
rentači

— Glej ga komarja, kdo te pa vpraša po psu. Nič
drugega da niso rekli?

— So, pritrdi hitro pastir. So dejali, da je ta petelin
velik, pa da bi radi še večjega. In po gospodinji so vse
povprašali, jaz pa vse povedal. —

— No, pojdi po delu, reče krčmar po dolgem od-
moru. Namuzne se, stopi za skedenj in se nameri dalje
po sadovnjaku.

Skoro vse drevje je v cvetju, in ko zadene z glavo
ob vejo jablane, se usuje nanj kakor sneg. Tam dalje
žubori med vejevjem potočič, in vedomec, ki sedi na vrbi
in preži na ribo, ves presenečen vzklikne in odleti zlat
in zelen gori nekam ob ozki in plitvi strugi.

*

*

*

Minilo je teden dni in treba je po gospodinjo. Od
konjederke ni vse dni glasu, a krčmar in natakarica in
vsi ostali, kar jih je doma, dobro vedo, da je ženska
stara že nad šestdeset let, in da kadar začne taki
ragljati po prsih, ponavadi ni pričakovati dobrega.

Dnevi so bili do danes lepi, današnje jutro pa se je
pričelo solnce skrivati za oblake, od juga je prišel veter,
ki pobira okoli hiše smeti in jih nosi proti skednju, vije
drevje in trga ž njega bele liste cvetnih kronic in tudi
cvetje samo. Neoziraje se na to, naj se ulije dež ali ne,
ukaže gospodar pripeljati svoj novi koleselj, upreči
naroči vanj najmlajšega konja, ki je sirast, skočen in
ima prirezan rep, sede pred hišo na voz, nategne vajeti
in zdrči na cesto, kakor bi ga potegnile lastavice.

Sedi v kotu voza tako, da je obrnjen nekoliko po strani, drži z obema rokama precej krepko vajeti, ker je žival mlada in neumna, premetava med zobmi dolgo smodko in se napenja, da bi privlekel iz nje kaj dima. Na cesti je neprijetno. Veter je močnejši in močnejši, zaganja se v klobuk in ga hoče strgati z glave. Po nebu se pode črnikasti oblaki, podolgovati in s tenkimi konci, lete vse sem od juga in nabira se jih več in več. Cerkev na holmu je danes nekam motna. Troje jaged, ki rastejo pred njo, se hoče nasloniti prav na sivkasti zvonik, kakor bi se hotele tako obvarovati močnega vetra. Cerkev sama se zdi nižja kakor ponavadi in njena siva streha je vsa motna in čemerna, brez bleska in sveže barve se gubi med drevjem in njivami.

Krčmar vozi naglo kakor veter, ki ga nepretrgoma lovi in mu križa pot. — Okoli poludne zagleda konjederkino poslopje.

Zavije pred vrata in ustavi. Konjederka, debela in košata, s širokim, zabuhlim in modrordečim nosom sredi lojastega obraza, se primaje na prag in kima.

— No, lepa je ta, dolgo vas ni bilo, govori. Smo mislili, poglej ga moža, ne bo ga po ženo. Zdaj pa kar sem v hišo, ali pa v tistole uto, tam je še lepše.

Gresta v uto, dekla prinese bel prt in pogrne mizo, odnekod se pritepe pretegnjen, rjav pes in voha krčmarjeve hlače.

Gost in konjederka, ki se trudoma šara za mizo, sedeta.

— No, nadaljuje ženska, šalo na stran, vaša gospodinja ima že lepa leta, in če pride v takih letih huda bolezen, je vedno križ. Pa se nič ne prestrašite.

Krčmar dvigne dlan in se počeha ž njo po sencu. Predene noge, vtakne v usta smodko in trikrat močno potegne. Nato puhne v mizo dim in reče:

— Kar je, je.

Podpre z levico glavo in gleda skozi okence ute po vrtu proti čebelnjaku, ki stoji tam ves pisan in kričeč. Kar naekrat, kakor bi stopila iz panja, se pojavi tam ona, suha, zgrbljena, eno roko drži ob pasu, z drugo maha sem in tja ter teče proti uti kakor stara, oskubena

prepelica, ki si je eno nogo polomila. Čudno odskakuje, meče upognjeno glavo naprej, a vendar prihaja dokaj naglo bliže in bliže.

— Šalo na stran, pravi konjederka, stopiva ven.

Starka je že tukaj in s suhimi, črnikastimi rokami se oklene svojega mladega in orjaškega moža prav na pragu ute.

— No, se oglasi spet konjederka, tu jo imate. Pozdravila sem vam jo in dobra je spet vsaj za deset let.

Starka tišči svoje velo, zgrbljeno lice k moževim prsim, njeni lasje, zvezani zadaj v neznatno krogljico, so kakor staro in redko predivo, a tilnik je kakor črn žleb, ki vodi nekam v temo pod črno jopo.

Krčmar plača, kar je dolžan, posadi ženo na voz, skoči nanj še sam in požene.

Še vedno piha veter, skoro močnejši je kakor prej, in zato ni mogoče razumeti vsega, kar gostoli starka, ki se tišči moža in pogleduje v njegov zdravi in rjavordeči obraz. Ščebeta o zdravljenju, mokrih rjuhah, črni vroči vodi, ki jo je pila, potem o srečni misli, da jo je peljal gospodar h konjederki, in o tem, da ni črhnila o zakonskih zadevah nikomur niti besedice.

Krčmar ne reče na vse to nič. Dasi ni potrebno, požene vseeno večkrat konja in ga celo ošvrkne z bičem, da poskoči in potegne sunkoma za seboj koleselj.

Zdaj povzdiguje starka moževe čednosti možu samemu v brk. Pravi, da je bil prav božji duh v starem Kolovratarju, ki ga je prišel k njej ženit. Ne želi si drugega, kakor zdravja njemu in sebi. Bog daj, devica Marija in sveta Barbara, da bi preživela srečna in zadovoljna še nekaj let.

Gospodar vse dozdej ni opazil vetra, toda ravno ta hip ga zazna, seže jezen po klobuku in se takoj razkači.

— Prokleti piš, pravi. Ves april je pihalo, kakor bi se vsako noč kak malopridnež obesil, zdaj smo sredi maja, pa še vedno ni konca. Piha in piha, kakor bi vsem peklenkim mehovom sapa ušla! In konj tudi teče, kakor bi mlel. Hi-jo!

Brhki konjič iskro poskoči pod bičem, a koleselj sune naprej in se globoko in naglo zaguga.

— Vidiš, vzklikne krčmar. Kaj se tako udá dobra vzmet? Naš kolar je goljuf, nič drugega.

Cesta beži pod vozom nazaj kakor začarana, a holmi in ravnice se od obeh strani počasi odmikajo. Ko pridrve tako do tam, kjer se cepi cesta, ga prime starka za roko in hoče obrniti konja.

— Zavijva malo, da izpiješ pri Trdorepnikovi polič vina. Gotovo si ga potreben.

— E, kaj, se obregne gospodar. Doma je vsega dovolj, pa boš drugod kupovala!

Drvijo naprej in so naenkrat doma.

Malo je pričelo deževati in pred hišo ni nikogar. Ko skaklja starka že preko praga, priteče iz kuhinje Matohovka, kima z glavo in hiti s pojočim glasom:

— Tako je prav, no, hvala bogu, no, tako je prav, no, hvala bogu.

Tudi Marko in Martin prideta iz hleva.

*

*

*

Večer je deževen in gostje se kmalu razidejo. Polona pomije steklenice in kozarce, želi gospodinji lahko noč in se napoti v svojo čumnato. Po stopnicah dviga počasi, in težavno noge, težko in trudno se pomika kvišku, ker je z njo neko breme, ki ji napolnjuje prsi in glavo in ves život. Okorno se privleče do vrat, jih odpre in zapre, sede naravnost na posteljo in gleda proti oknu, koder sili v izbo nekaj goste, umazano sive svetlobe. V glavo se ji ne prikrade nikakšna misel, na možganih leži isto turobno, pusto, prazno, toda težko občutje, ki se razpreda po prsih in po vseh delih njenega života.

Spodaj še hodijo sem in tja, gospodar kriči, kje je njegova pipa in tisti škornji, ki jih ima za delavnik, v hlevu muka krava, ki so ji vzeli teleta, po strehi in po drevju škrablja mirni in tihotni majniški dež. Vreme se je popolnoma umirilo. Veter je utihnil, nebo se je zavilo v črnino, vsa priroda tiho ždi pod temino noči in pije dež, ki se siplje v gostih in lahkih kapljicah po njenih bilkah in vejah in grudah in kamenih.

Polona leno vstane in prižge svečo. Prične se slačiti. Odpne zadaj beli in prostrani predpasnik, zloži ga na postelji in položi na dno omare. Nato spusti na tla temnordeče krilo, ga prestopi, dvigne in poravna ter obesi v omaro. Ko odloži bluzo, razpusti lase, ki se ji obesijo po vratu in hrbtu v dveh debelih, svetlih in rahlih kitah. Potem sede in se sezuje.

Na mizi gori sveča s tenkim in nemirnim plamenom. Njena svetloba je zdaj močnejša, zdaj slabotnejša. Premetuje se po tleh, po stenah, po omari, po beli postelji in po tisti edini sliki, ki visi rdeča in modra na steni in predstavlja neznanega svetnika.

Polona stopi k sveči in gleda do ram gole roke, kjer se davno več ne poznajo odtiski prstov gospodarja, ki je bil skočil neki semanji večer za njo in jo zgrabil objestnoveselo za obe roki naenkrat. Koža je bela, gladka, napeta, teče v ostrih lokih na levo in desno in v nalahko zbočeni črti proti komolcu.

Zdaj, ko diha Polona vanj, je plamenček še nervoznejši. Naglo meče po njeni srajci, po golem vratu in rokah svoje svetle zaplate in jih enako naglo spet odmika.

Natakarica pihne svečo in leže z desno stranjo na posteljo.

Temno je, a okno je videti kakor polito z umazanim mlekom. Po dvorišču gre nekdo z lučjo v roki in v izbi se razsveti strop, omara pogleda iz teme in na postelji se motno zablesti Polonino koleno. Okroglo je, močno in krepko, polno kep in udrtin kakor v gozdu zdrava in mlada gabrina. Luč naglo ugasne in spet ni videti drugega kakor mlečno okno. Polono pa obvladuje občutek praznine. Tako ji je, kakor bi ne bila v čvrsto zidani izbi, temveč nekje daleč v nekem ogromnem prostoru, o katerem ni mogoče reči drugega, kakor da je prazen. In tudi v glavi, v prsih in v vsém telesu je občutje isto: vse je zdravo, mlado, krepko, toda vse je prazno.

Povišanje.

Seja občinskega odbora bi se morala pričeti ob šestih, toda nekoliko se je zakasnila zato, ker nekateri odborniki niso točni. Nekaj jih je prišlo četrť ure kasneje, nekaj dvajset minut in stari, šepasti Mandelj bo zamudil ravno pol ure.

Tajnik stoji ob pisalni mizi in tišči k prsim šop papirja. Je dolg, upognjen in nocoj izjemoma v lica rdeč, ker je nervozen.

Župan je star okoli petdeset let, hodi po sobi in govori važno o olepšavi trga. Pravi, da bi bilo dobro, če bi mali drevored za cerkvijo po angleško ostrigli.

Odborniki se spogledajo. Brivec, ki je slišal samo zadnjo besedo plane in vpraša, kako.

— Po angleško, ponovi župan.

Zdaj poseže vmes nizek mož, ki je videl v nekem velikem mestu tako ostrizene kostanje, kaže z roko in razlaga tako, kakor bi bilo to samo po sebi umevno.

— Pa kako to izgleda? vpraša suhi trgovec.

— Kakor živa meja.

Zdaj prišepa Mandelj in vsi se oddahnejo.

— Polnoštevilni smo, pravi nekdo, župan stopi naprej in vsi drugi gredo za njim v posvetovalnico.

Tajnik izroči papirje najmlajšemu odborniku ter se odstrani. Za seboj zapre vrata in hodi tiho po pisarni.

Zasliši glas zvončka, pozdrav župana, govor o pokojnem trškem meščanu, nato ropotanje s stoli, potem se mu zdi, da je velel župan: Preidimo na dnevni red!

Od stropa visi velika petrolejka, ki gori z zelenkastim plamenom mirno in dovolj svetlo. Pohištvo po sobi je staro kdove koliko let, tla že davno niso več ravna in iz njih gledajo debele in svetle glave obrušeni žebeljev. Na steni visi slika Napoleona. Naslikana je s

svetlimi in pisanimi barvami na obledel, podolgovat papir. Mali vojskovodja sedi na belem konju, pa kaže svojim generalom s sabljo nekam predse, nemara proti Ljubljani.

Tajnik zasliši svoje ime in naenkrat mu je mučno. Stopi skozi vrata na hodnik in prične šetati.

Zunaj je deževno in še vse križem curlja in kaplja voda od streh in podstreškov. Hodnik je star, vegast in povsod nagnit. Pod njim teče nagla reka, ki je zadnje dni vsled neprestanega deževja močno narasla. Odsevi luči, ki gore na nasprotnem bregu, odsevajo po njej v dolgih svetlih progah, ki se nepretrgoma gibljejo in zibljejo in menjavajo. Zdaj jih pretrga senca v sredini, zdaj pri kraju, potem zavijejo kakor kače in se ne morejo umiriti.

Niže spodaj je lesen most in v njegove opore pritiska voda, šumi in se spenja po njih ter se jim grgrajoča in penasta umika.

Tajniku bije srce.

Deset let službuje tukaj in devet let čaka na povišanje plače. Nocoj teče tega pričakovanja devetkrat tristopetinšestdeset in dvanajsti večer. Posrečilo se mu je spraviti zadevo o svoji plači na dnevni red. Pol ure še in potem bo usoda odločena. Pojde domov, kjer ga vse čaka in misli ž njim. Njegova žena Marjeta, sinko Janezek in hčerke Ana, Metka in Karolina. Vsi vedo, da se ima nocoj nekaj zgoditi, tudi mala Metka, ki je stara tri leta, drži v ustih palček in čaka, čaka.

Gre v glavnem za tistih usodnih trideset kron, ki so mu manjkale dosledno vseh devet let vsak mesec. Tri tedne so živeli, potem je nastopil tisti nesrečni četrti teden, ko ni bilo beliča v hiši. Soseda je dala malo zelja, pek kruha na kredo, toda mesar je bil sam župan in ta ni dal ničesar. Trije tedni so minili naglo, kakor bi jih nosil piš, zadnji pa se je vlekel kakor polž. Pripetilo se je to devetkrat dvanajstkrat, toda danes se konča, tista usodna ura že bije.

Tajnik se nasloni na preperelo ograjo in gleda v temno vodo, ki beži pod njim. In njegove misli gredo še naprej, še v boljše nade, ker je mogoče, da bo po-

višanje preseglo trideset kron in si bo njegova žena lahko nabavila nekaj spodnjega perila, ki ga že deset let nima in bo lahko kupila ta mesec eno in drugi mesec drugo brisačo, tudi šest robcev in nogavice, da bo imela enkrat po desetih letih spet cele na nogah. In čevlji?

Zdaj je jesen in bliža se še slabši čas. Janezek hodi v šolo in Karolina tudi. In njegov desni čevelj je zinil prav ob zunanji strani.

Tajniku pride naenkrat na misel mesto. He, he, mesto! Solnce, maj, cesta bela, čista, svetla, a on s svojo ženo in otroci na njej. Prišli so, da vidijo malo svet, da pokusijo, kako živi gospoda. Gredo v mestni vrt, tam so vrtiljaki, pojo lajne in stoji šotor velikega cirkusa. Oni, kakor gospoda iz mesta, sedejo na klop, gledajo in poslušajo. Lajna igra še huje, kakor farne orglje. Drobi, da nikoli tega. Visoko, nizko, tiho, glasno, kakor hočeš. Vidiš, sinko, tam pred zverinjakom tisto grdo žival? Tisto je opica. Je iz južnih krajev.

Ha, in dirindaj, in ljudje sem in tja, vojaki, ženske, mlado, staro in policaj.

— No, gospod policaj, saj lahko tukaj sedimo?

— A ste iz dežele?

— Tako je. Smo prišli malo pogledat, kaj dela svet.

Vidiš, policaj ne reče ne take ne take, ker je vse v redu. Obrne se in prestopa dalje.

Kaj pa cigara?

Evo, tukajle v prsnem žepu! Potegne iz nje slamico, jo zatakne za uhelj, vstane in stopi h kadilcu.

— He, gospod vojak, bi dali malo ognja? Smo z dežele, nič hudega!

Zdaj pa malo dalje, na vrt tistele gostilne, kjer je toliko miz, kakor bi se zbirale tam tri fare po trikrat na dan.

— Bo kaj, natakarica? Le ne drži se tako, žena! Imamo še nekaj drobiža, ga slišiš? Meni mero, ženi mero, otrokom pa dve pokalici in kruha!

Glej, saj še drugačnega nimajo, kakor belega! Od hudirja!

To se prileže! Pivo vedno sveže, ne kakor v trgu pri Pipanu, ki ga pozabi v steklenicah na solncu.

In zdaj še malo po mestu, da slišimo vojaško godbo. Čindarasa, to ti igrajo! Žink, žink in še enkrat žink! Kako ti zapoje trobenta, tra, tra! Čindarasa, čindarasa!

Zdaj se zamaje ograja, na kateri sloni tajnik, leze nekam naprej, sicer počasi, tajnik se hoče umakniti nazaj, toda je že preveč nagnjen naprej, vse se zavrti, on, trhlo bruno, četvero desk in vse skupaj lopne in ploskne v bežečo vodo. Tajnika je udarilo nekaj po glavi in mu dene prvi hip dobro hlad vode, a naenkrat ga popade taka groza, da grabi krog sebe, kakor besen. Ali voda se umika njegovim rokam in nogam, pa beži z njim dalje in ga nosi zdaj globlje zdaj više.

Vrata posvetovalnice se med tem odpro in stari Mandelj bije s palico ob tla.

— Halo, tajnik, sem, da izveš!

— He, tajnik, bliže, bliže!

— Častitamo!

— Kje pa je?

— Povišek znaša mesečno 40 kron!

— Naprej, možakar!

V tistem hipu pomoli tajnik tam spodaj pri mostu svojo mokro desnico z razprtimi prsti iz vode, ploskne z njo po vrtincu in penah ter izgine. Ne vidi ga nihče nikoli več.

Bolezen.

Čemažarjeva gospa sedi v čakalnici. Oblečena je v črno obleko, ki kaže da je že dolgo tega, kar je bila nova. Lasje, moleči izpod črnega, ponošenega klobuka, so pomešani z neubežno sivino, nekoliko poznih let. Njen blede podolgovati obraz je umen, blag in plemenit. Take so tudi črne in nekoliko trudne oči.

Pri vratih, ki peljejo k šefu tistega oddelka, kjer službuje njen soprog, stoji sluga v dolgi črni suknji, drži v levi dlani desni komolec in podpira z desnico glavo.

Še nekaj ljudi hodi po čakalnici, med njimi star, sivo porasel mož, ki potegne vsak hip sapo vase, napihne lice in puhne siloma predse.

Sluga stopi h gospe in pravi:

»Zdaj ste na vrsti vi.«

Gospa vzame iz črne mošnje bel robec, malo zakašlja in se obriše okrog ust. Sluga pomigne z glavo in prime za kljuko. Gospa pristopi naglo in prožno ter tiho izgine za vrati.

Šefova soba je zelo prostrana. Njegova pisalna miza nosi težak in visok nastavek, ki skriva tistega, ki sedi za njo. Od strani se prikaže njegova usnjata in suha glava. Ko opazi soprogo svojega višjega uradnika, naglo vstane, ji stopi naproti in jo pelje na zofo v nasprotnem kotu. Zdaj, ko stoji, izgleda kakor star, velikomesten ljubitelj žensk. Nič novega ni na njem, toda vse je okusno, vse se prilega, nič ne moti.

»Čast mi je,« se smehlja. »Gospod Čemažar na dopust, njegova vrla gospa pa mesto njega v urad. Izvolite sestiti.«

»Gospod,« pravi gospa, »prišla sem k vam kakor hčerka k očetu. Svéta vas prosim.«

»Samo če ga vem. Poslušam pozorno.«

9647/1

Šik. 2.-

Tiskarna
„SLOVENIJA“

družba z o. z.

Ljubljana

Wolfova ulica 1

izvršuje vsa tiskarska dela
po zmernih cenah.

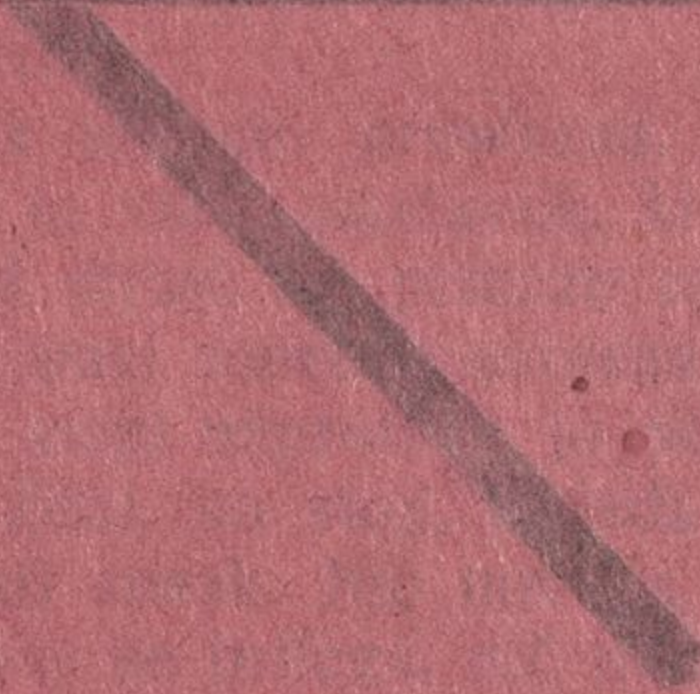
Tiskarna

"SLOVENIJA"

číslo 2. 1912

Ljubljana

Wotova ulica 1

izvaja vse tiskarske dela

po zmerni cenah.